

crkva u svijetu

PRINOSI

FENOMENOLOŠKI PRISTUP PORNOGRAFIJI

Petar Šolić

Pornografija je slojevit fenomen. Prava ideja o njoj može se imati tek ako se imaju u vidu raznoliki sadržaji koje prezentira. Posljednjih godina se je naglo proširila, postala društvena pojava. Veliki je moralni izazov za pojedince, društvo i Crkvu. U ovom prilogu pristupamo pornografiji isključivo fenomenološki, bez moralne prosudbe, koju ćemo iznijeti u jednom od slijedećih priloga.

1. Narav pornografije

a. Etimološki *pornografija* dolazi od grčkih riječi *pornê* (bludnica) i *graphein* (pisati).¹ Stoga bi njezino izvorno značenje bilo opisivanje radnji i ponašanja bludnica. S vremenom je pornografija poprimila

¹ Usp. F. Prosperini, *Pornografia*, u *Enciclopedia Cattolica*, sv. 46. Città del Vaticano 1952, 1772—1773; M. Košiček, *Seksološki leksikon*, Zagreb 1962, str. 136; M. Sievernich u. a., *Sexualmoral ohne Normen?*, Mainz 1972, str. 78—84; K. Hörmann, *Pornographie*, u *Lexikon der christlichen Moral*, Innsbruck 1976, 1296—1297; G. Brunetta, *Pornografia*, u *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Roma 1976, str. 1396—1397; M. J. Goldstein — H. S. Kant — J. J. Hartman, *Pornografia e comportamento sessuale deviante*, Milano 1978, str. 7—15; S. Lener, *Sul concetto di pornografia oggi*, u *La Civiltà Cattolica* 3067 (1978) str. 15—19; M. Ranković, *Seksualnost na filmu i pornografija*, Beograd 1982, str. 26—30; F. Giunchedi, *Erotismo, pornografia e censura*, u *La Civiltà Cattolica* 3211 (1984) str. 49—52; Lj. Prelić, *Pornografija — porok ili kriminal*, Beograd 1987, str. 11—24; AA. VV., *La pornografia in Italia*, Roma 1989, str. 23—34; P. Quattrocchi, *Pornografia ed erotismo*, u *Nuovo dizionario di teologia morale*, Milano 1990, str. 966—967.

mnogo šire značenje te označava svako pisanje, slikanje, crtanje, govor, predstavu o onome što se smatra opscenim, vulgarnim, bestidnim. Neki je definiraju kao tržišnu sliku seksualnosti, kao predstavljanje ili obrađivanje erotskih predmeta koji narušavaju ili vrijeđaju čovjekov naravni stid. Pornografski predmet bi bio onaj koji je bestidno naslikan, napisan ili napravljen. Pornograf je stvaralac, pisac ili slikar bestidnih, bludnih, pornografskih djela.

Praktično, pornografija je predstavljanje ljudske seksualnosti na neuređan način, ne poštujući njezinu ni biološku ni psihološku svrhovitost, već je javno zloupotrebljava i narušava. Radi se o izražavanju seksualnosti koja se hipergenitalizira, gdje je sve ono što je ljudsko i vrijedno izgubljeno ili barem dovedeno u pitanje. Čovjek koji gleda pornografski predmet ostaje zatvoren u samoga sebe, zaokupljen je slušanjem ritma svoje strasti i ugone, traži individualnu senzualnost zbog nje same.

Pornografija odvodi osobu u imaginarne i fantazijske sfere koje se žive kao stvarne. Odvojena od stvarnosti osoba se u pornografiji dehumanizira u promatranju tehnike koja izaziva i na taj način pada u beznačajnost. Seksualnost se svodi na čistu tehniku gdje su ljudska osjećajnost i toplina potpuno zanijekane. Time se degradira ljudsko tijelo svodeći se na svojevrstni stroj koji treba seksualno djelovati na zadovoljavajući način. To sobom nosi zapostavljanje osjećaja i radikalno osiromašenje emotivne senzibilnosti, utemeljene na odgovornosti i daru, bolje rečeno na ljubavi.

Vatikanski dokument o pornografiji i nasilju u sredstvima društvenog priopćavanja kaže da je pornografija narušavanje, pomoću audiovizualnih tehnika, prava na intimnost ljudskog tijela u njegovu muškom, odnosno ženskom obliku. To narušavanje svodi ljudsku osobu i ljudsko tijelo na anonimni predmet sa svrhom zloupotrebe iz požudnih motiva.²

Na temelju sadržaja pornografija se redovito razlikuje i dijeli na meku i tvrdu. Dok meka prikazuje naravne i blaže seksualne sadržaje, tvrda prikazuje jake, intenzivne, neposredne, nasilne i devijantne seksualne sadržaje. U posljednje se vrijeme sve više širi tvrda pornografija.

S društvenog stajališta pornografiju bismo mogli odrediti kao proizvodnju ili širenje predmeta koji svojim izazovnim sadržajima teško vrijeđaju spolni moral određenog društva u određenom vremenu, odnosno kao ponašanja na javnom mjestu kojima se teško vrijeđaju osjećaji i shvaćanja spolnog morala.

Iz navedenoga se vidi da pornografija sadrži kao bitan element neprikriveni izazov i poziv na seksualno zadovoljenje. Upravo zbog toga i postoji pornografski predmet. Stoga možemo reći da pornografija predstavlja sadržaje erotskog karaktera učinjene s namjerom da izazovu,

² Usp. Pontificio Consiglio delle comunicazioni sociali, *Pornografia e violenza nei mezzi della comunicazione*, Città del Vaticano 1989, br. 9.

ili čak omoguće, zadovoljenje spolnog nagona, kao i sadržaje i predmete koji objektivno, bez obzira na nakanu stvaraoca, mogu kod običnog potrošača proizvesti ovakve učinke, tim više ako je to i namjera stvaraoca pornografskog predmeta.

Zato je cilj pornografije, koji izražava njezinu bit, izazivanje seksualnog nagona na razini tjelesnosti i genitalnosti, neovisno od svih humanih, kulturnih, estetskih, moralnih, pedagoških vrijednosti, a često i protivno nekima od njih ili čak svima njima, pomoću izražajnih sredstava kojima se služe i neke od umjetnosti, kao što su literatura, umjetnička fotografija, film, kazalište, slikarstvo itd.

Opsjednuta idejom ugone i užitka, pornografija ekstremno odvaja seksualnost od osobe, života i odnosa s drugima. Zbog toga se s pravom tvrdi da je onaj tko konzumira pornografiju osuđen na vlastitu nesposobnost komunikacije i uspostavljanja normalnih odnosa s drugima. Odatle je kratak korak do nasilja i perverzija u ponašanju. Temeljna dinamika pornografije je potcjenjivanje drugoga kao osobe, svodenje drugoga na predmet, na potrošnu robu, i to isključivo zbog postizanja vlastitoga spolnoga užitka kojemu se sve podređuje.

Dugotrajna je i duboko ukorijenjena predrasuda prema kojoj se pornografskim smatralo svako prikazivanje ljudske nagosti, a nadasve spolnih organa. U jednom se povijesnom razdoblju čak i prikazivanje dječje nagosti smatralo pornografskim. Međutim, neposredni dokaz da pornografija proistječe i iz odnosa prema prikazanom a ne samo iz sadržaja prikazanoga, sastoji se u mogućnosti nepornografskog prikazivanja spolnih organa. Prikazivanje spolnih organa u medicinske svrhe, na slikama namijenjenim znanstvenim publikacijama ili u filmovima iste takve namjene, redovito ne djeluje izazovno na seksualnu imaginaciju. Stoga je veoma važan odnos koji osoba ima prema seksualnim sadržajima i on bitno ulazi u kvalifikaciju pornografskoga.

U znatnom dijelu teorijskih radova pornografija i pornografsko proučavaju se u okviru pojmova opscenost i opsceno.³ Međutim, time se problematika pornografije donekle zamagljuje, jer pojam opscenog osim što uključuje i pokriva pornografsko, pokriva i širok krug relativno različitih fenomena, kao što su na primjer nedostojno, ružno, gadno itd. Pojam ružnog je u velikoj mjeri različit od pojma pornografskog, iako među njima ima mnogo zajedničkih elemenata. Osnovno značenje latinskog termina *obscenus* jest: ružan, gadljiv, bestidan, sramotan, zlokošan. Ta kvalifikacija označava negativan odnos prema određenim pojavama. Ona je danas uglavnom sužena na značenje bestidnog i sramotnog, najčešće s konotacijom s područja seksualnog ponašanja.

Opsceno je sve ono što je napisano, rečeno, tiskano, projektirano, a što se odnosi na seksualnu stvarnost i što vrijeđa opći lijepi osjećaj i ukus,

³ Usp. G. Perico, *Giovani e amore*, Milano 1979, str. 115; M. Ranković, nav. dj., str. 27—28; AA. VV., *La pornografia in Italia*, nav. dj., str. 102.

osjećaj poštovanja i dostojanstva ljudske osobe i baca okus vulgarnoga i banalnoga na izražaje koji su izvorno lijepi i dragocjeni, pa i na ljudsku seksualnost.

Načela koja kvalificiraju opsceni materijal kao takav jesu sljedeća: prvo, dominantna tema predmeta u njegovoj cjelini treba sadržavati pretjerani interes za seks; drugo, treba biti jasno suprotan moralnim normama koje društvo prihvaća, drži i po kojima se ravna; treće, treba biti bez ikakve društvene vrijednosti. Sva tri načela trebaju istovremeno koegzistirati da bi predmet mogao biti okvalificiran kao opscen.

b. Kad govorimo o pornografiji, ne smijemo je miješati ni poistovjetiti s erotizmom. *Erotizam* također dolazi od grčke riječi *eros* a označava spolnu ljubav, vještinu vođenja ljubavi, nauku o ljubavi, ljubavno pjesništvo. On je sinonim za duhovni i osjećajni život usredotočen na spolnu ljubav koja podrazumijeva spolni život, osjećajnost, ljubavnu strast. Za razliku od ljubavi u širem značenju, erotizam je onaj vid ljubavi koji je najuže povezan sa tjelesnošću i spolnošću.⁴

Erotsko je kvalitet ljubavnog čina u svim njegovim fazama od poljupca do spolnog odnosa, a ne samo kvalitet između čina i njegova promatrača i to tek u trenutku promatranja. Ako dopustimo mogućnost da se kvalitet erotskoga može naći i u samome činu a ne samo u odnosu između čina i promatrača, onda je moguće da erotsko postoji i kada nije promatrano. Erotsko je specifično očitovanje ljubavne seksualnosti. Zbog toga erotski prizor nije ništa više erotski kad je promatran, bez obzira na to što čin promatranja može u izvjesnoj mjeri utjecati na promatrani čin. Erotsko nije kvalitet svakog seksualnog čina ili manifestacije, već baš ljubavnog čina. Ako ne postoji ljubav, makar i u začecima i nepotpuna, nema mogućnosti da seksualni čin bude označen kao erotski. Erotsko je viši kvalitet seksualnoga. Erotizam je seksualnost produhovljena osobnim doživljajem ljubavi.

Za suptilniju i humaniziraniju definiciju erotizma zalažu se brojni autori koji kao dodatne elemente i kriterije uvode estetiku i etiku. Tako bi erotizam u širem smislu označavao sferu seksualnih poticajnih sadržaja u kojima su prisutni estetski i etički momenti, odnosno označavao bi sve čovjekove funkcije i djelatnosti povezane s ljubavnim životom, kao i njegove osjećajne reakcije.

Pornografija i erotizam su veoma slični, ali se ipak razlikuju. Kod erotizma, makar se ide za užitkom, naglasak je na raznim oblicima imaginacije, fantazije, ljubavi, simbola, govora itd. Pornografija je naprotiv vizualni aspekt seksualnosti degradirane na tjelesnost i genitalnost bez ikakvih plemenitih ljubavnih osjećaja. U pornografiji se cijela osoba svodi na tijelo i genitalnost, dok u erotizmu više dolazi do izražaja mašta i duhovni dio osobe, makar usmjereni tjelesnom užitku. Zato erotizam može biti i svojevrsna umjetnost, dok pornografija to ne može.

⁴ Usp. M. Komnenić (priredio), *Goropadni eros*, Beograd 1982; F. Giunchedi, nav. dj., str. 49—50; M. Ranković, nav. dj., str. 30—33; Lj. Prelić, nav. dj., str. 17—20 i 129—130; P. Quattrocchi, nav. dj., str. 962—966.

Kad govorimo o odnosu pornografije i erotizma, treba svakako napomenuti da je sadržaj erotizma objektivno postojeće stanje, događaj, situacija, ljubavni trenutak ili spolni odnos. Da bi se moglo govoriti o pornografiji, potrebno je nužno uvesti treće lice, lice izvan ljubavnog odnosa, tj. onoga koji promatra, za koga ljubavni događaj ima odlike ili funkciju pornografskog. Dakle, odnos koji je po sebi erotski može dobiti obilježja pornografskog tek posredstvom trećeg lica, promatrača, onoga koji prirodno ne ulazi u odnos već je samo njegov svjedok.

Jedan od najčešće primjenjivanih kriterija za uspješno razlikovanje pornografskog od erotskog bio je i jest utvrđivanje motiva stvaraoca erotskog, odnosno pornografskog djela. Ako je neko djelo očigledno usmjereno na izazivanje ili zadovoljavanje seksualnog nagona, jasno je da tada pred sobom imamo pornografski sadržaj. Ako je pak motiv autora bio vrijedonosan umjetnički prikaz ljubavnog odnosa bez nakan da se kod drugoga izazove seksualna požuda, onda govorimo o erotskom djelu.

2. Povijest i proširenost pornografije

a. Pornografija je stara koliko i čovjek. *Antičko doba* je poznaje, i to gotovo u svim civilizacijama, makar na sebi specifičan način.⁵ Prve likovne predstave primitivnih umjetnika, uz tradicionalne scene lova, poznaju i prizore erotskog karaktera. Već u pretpovijesnim špiljskim slikama nalazimo erotske i pornografske motive, makar ih je teško označiti kao takve u suvremenom smislu. Ali stara društva nastala do kraja desetoga vijeka već su imala sasvim razvijenu i bogatu ponudu pornografskih materijala od kojih su neki tragovi doprli sve do naših dana. Pornografija je bila izrazito prisutna u staroj Grčkoj, Rimu i Egiptu.

b. Pornografija je poznata i u *srednjem vijeku*, iako je to razdoblje povijesti označeno kao asketsko i protutjelesno.⁶ Dva najpoznatija imena srednjovjekovne književnosti erotskog naboja svakako su Giovanni Boccaccio i Pietro Aretino. Boccacciov *Dekameron* bio je prava anticipacija kasnijih društvenih liberalizacija na području morala, umjetnosti i društvenog života uopće. U tome djelu, nastalom u 14. stoljeću, naći ćemo i izrazite pornografske detalje koji su ostavljali posebno jak utjecaj u vrijeme opće represije u pogledu izražavanja seksualnosti. Znatno dalje od Boccaccia u pravcu čiste pornografije otišao je P. Aretino, koji je stvarao u 16. stoljeću, što je koincidiralo s pronalaskom strojopisa, te nije ostalo bez posljedica. U njegovu djelu *Mudrovanja* nailazimo i na detaljna opisivanja načina korištenja pornografske knjige.

⁵ Usp. *Pornografia*, u *Enciclopedia europea*, sv. 9, str. 119—121; M. Sievernich u. a., nav. dj., str. 75—78; Lj. Prelić, nav. dj., str. 63—77.

⁶ Usp. M. Sievernich u. a., nav. dj., str. 75—78; Lj. Prelić, nav. dj., str. 77—99.

On u ovom djelu piše o raznovrsnim oblicima seksualnog zadovoljavanja, među kojima nailazimo i na mnoge od onih koje označavamo seksualnim devijacijama.

Za razliku od književnosti likovna umjetnost evropskog srednjeg vijeka u znatno manjem stupnju je prikazivala erotsko-pornografske sadržaje. Tek će renesansni umjetnici reafirmirati tijelo i putenost, posebno G. Romano koji je 1524. godine načinio najpornografskije crteže toga doba. Treba reći da sadržaji u djelima slikara i kipara toga vremena, osim određenih izuzetaka, nikako ne mogu biti vrednovani kao pornografski u suvremenom smislu, već afirmacijom tjelesnosti i njezinih oznaka.

Islamska kultura srednjeg vijeka također poznaje erotske sadržaje i motive. Najpoznatije erotsko djelo arapskog srednjeg vijeka svakako je *Mirisni vrt za osvježenje duše*, djelo šeika Nefzauija iz 1530. godine, u kojemu je dao detaljne upute za vještinu vođenja ljubavne igre. Međutim, kada je riječ o arapskoj književnosti erotskog karaktera, najpoznatija je zbirka priča *Hiljadu i jedna noć*. Iako su ove bajke zasnovane na perzijskim pričama, a ove opet na indijskim izvorima, ipak se ova zbirka smatra djelom klasične arapske književnosti. U Evropi se pojavila u prijevodu tek u 18. stoljeću. Uz slikanje onovremenih običaja, mentaliteta, trgovine, morala, priče iz ove zbirke bave se najviše ljubavlju, pri čemu ni erotska dimenzija nije zapostavljena. No erotika je u funkciji radnje, nikada sama sebi svrha, nikada bliska brutalnoj pornografiji. U kasnijem periodu, u vremenu koje odgovara razvoju i jačanju buržoazije u Evropi, islamska umjetnost i na likovnom planu donosi znatno više erotskih i pornografskih sadržaja. Poznate su lascivne ilustracije *Hiljadu i jedne noći*, kao i erotske predstave sa minijatura iz 18. stoljeća.

c. Ekspanzija pornografske djelatnosti u *modernom društvu* posljedica je više faktora, ali prevladavaju svakako oni društvene naravi.⁷ Industrijski način proizvodnje odrazio se je i na serijsku proizvodnju pornografskih predmeta, čime je pornografija postala svakome dostupna i po tome javna, za razliku od izrazite ekskluzivnosti u vrijeme antičkog doba i u srednjem vijeku. Uvođenje kapitalističkog načina proizvodnje nužno je utjecalo na opću demokratizaciju društvenog života. Demokratizacija se možda najviše odrazila u pravu svakog pojedinca da za novac može kupiti sve što je za prodaju, uključujući i seksualni doživljaj, neposredan u prostituciji ili posredan korištenjem pornografskog materijala.

Slabljenje utjecaja vjere i Crkve u društvenome životu također je utjecalo na popustljiviji odnos prema pornografiji. Višak slobodnog vremena rezultat je veće automatizacije u radu i nužan uvjet za konzumiranje pornografskih proizvoda. Seksualna revolucija također je odraz općeg toka liberalizacije društvenog života. Treba napomenuti

●

⁷ Usp. G. Perico, *Problemi che scottano*, Milano 1977, str. 22; Lj. Prelić, nav. dj., str. 99—128.

i profit kao svjesni motiv proizvođača i trgovaca pornografijom. Proizvodnja i prodaja pornografije dobivaju sve veći zamah prije svega zbog težnje pokretača ove aktivnosti za bogaćenjem, što im je nerijetko i polazilo za rukom.

Nemoguće je odrediti datum nastanka pornografije u modernom društvu. Ipak se mogu naznačiti pojedini datumi kao začeci određenih vidova erotsko-pornografske djelatnosti. Potpuno gola žena na pozornici pojavila se prvi put 1912. godine u jednom pariškom noćnom lokalnu da bi ova novost ubrzo stekla pravo građanstva u cijeloj zapadnoj Evropi. Prva erotska fotografija snimljena je 1839. godine od jednog Francuza. Poslije prvog svjetskog rata primat u proizvodnji erotsko-pornografskog materijala od Evropljana postepeno preuzimaju Amerikanci.

Što se tiče erotsko-pornografske literature može se govoriti o njezinu pravom procvatu već u prošlom stoljeću. Leopold von Masoch godine 1870. izdaje svoju *Kainovu baštinu* i tako svijet upoznaje s mazohizmom. Na veliko se preštapavaju romani markiza de Sada. U velikim se serijama tiskaju Aretinovi pornografski spisi i mnogi drugi.

U većoj mjeri od literature časopisi i novine bivaju zapljusnuti valom pornografije. U SADu izlazi više od 250 časopisa koji se bave pornografijom s djecom. U Njemačkoj tjedno izlazi gotovo pet milijuna primjeraka pornografskih časopisa, a po brojnosti i slobodi izražavanja ne zaostaju ni Skandinavske zemlje i neke druge evropske zemlje.

Film se također pokazao kao veoma prikladno sredstvo za plasiranje i propagiranje pornografije. U Parizu je 1979. godine održan festival pornografskog filma. Osim legalnih filmova u kapitalističkom svijetu se proizvodi još i neregistrirani broj opskurnih pornografskih filmova koji se snimaju i distribuiraju ilegalno među zainteresiranim kupcima po principima podzemlja i organiziranoga kriminala.

U konkurenciji s industrijskom proizvodnjom pornografije pornografsko izražavanje u slikarstvu gubi značaj i ograničenog je dometa. Očigledno je da u kapitalističkom društvu zahuktale tehnike i tehnologije slikarstvo kao grana stvaralaštva koja može podleći pornografskim čarima zasigurno gubi značaj koji je imalo u antičko doba i u srednjem vijeku. Umjesto slikarstva pornografiju oglašavaju ploče, video kazete, pa čak i programi sve popularnijih i prodornijih kompjutera.

Tek u kapitalističkom društvu možemo pratiti i reagiranje društva na pornografiju, odnosno negodovanje koje se ponekad manifestira i u krivičnom postupku. U mnogim evropskim zemljama donose se zakoni o reguliranju, odnosno zabrani pornografskog sadržaja. Normativna krivičnopravna aktivnost kapitalističkih društava protiv pornografije okrunjena je 1910. godine u Parizu zaključivanjem Sporazuma o suzbijanju prometa nemoralnih publikacija. Godine 1923. donijeta je u Ženevi međunarodna konvencija za suzbijanje prometa i trgovine nemoralnim publikacijama.

Međutim, sporazumi i konvencije ostali su u velikoj mjeri mrtvo slovo na papiru i to zbog nekoliko razloga. Profit koji su ulagači izvlačili iz pornografije sprečavao ih je da dignu ruke od tako unosne djelatnosti, a išao im je na ruku i prirodni interes ljudi za erotske materijale, kao i očigledna poteškoća društvenih institucija, odnosno tumača normi, da razlikuju bezazlene od teških povreda javnog morala. S vremenom pojedine države napuštaju dogovore postignute u Parizu i Ženevi te posve liberaliziraju pornografiju, stajući očigledno na stajalište da je štetnije potiskivanje seksualnosti od njezina slobodnog izražavanja.

Za razliku od kapitalističkih zemlje realnog socijalizma izražavaju prema pornografiji izrazito negativan stav, i to zbog više razloga. Budući da su se ta društva i države nalazili i nalaze u društvenim previranjima, nisu mogli imati pozitivan odnos prema pornografiji koja je svojstvena upravo razdobljima građanskog mira. Osim toga, socijalistička društva nastala revolucionarnim putem imala su vrlo malo simpatija za sve pojave čije je porijeklo u kapitalističkoj kulturi. To je slučaj i s erotsko-pornografskim proizvodima.

d. *Naše vrijeme* je na poseban način označeno pornografijom i njezinom ekspanzijom.⁸ Novi zamah u proizvodnji, trgovini i potrošnji pornografskog materijala počeo je nakon drugog svjetskog rata. Nakon pedesetih godina u Americi imamo pravu ekspanziju pornografije, a koju godinu poslije i u Evropi, kako meke tako i tvrde pornografije. Već 1969. i 1970. godine u Kopenhagenu skandinavski proizvođači organiziraju dvije velike izložbe pornografske proizvodnje.

Pojedinci i društvo u cjelini kao da postaju ovisni o pornografiji. Pornografska ponuda je uvijek pravovremena i precizna u zadovoljavanju i istovremeno poticanju želja koje ona sama stvara da bi tako osigurala svoju opstojnost. Da bi sačuvalo svoj nivo, pornografsko tržište ne posustaje ni pred kakvim tabuom ili vrijednošću. Pornografska proizvodnja prije desetak godina bila je mnogo blaža i mekša nego što je danas.

Suvremena pornografija je sve više usmjerena na nasilje. Pornografske žrtve, koje služe za pornografsku proizvodnju, sve više postaju maloljetne osobe, čak djeca koju se drogira i koja u nekim slučajevima umiru zbog posljedica nasilja nad njima. Treba imati na umu da ono što kronika bilježi jest samo vrh jednog ledenjaka koji mnogo više toga krije.

S obzirom na suvremeni fenomen pornografije možemo između ostalog konstatirati slijedeće: Prvo, dok je još početkom osamdesetih godina pornografska proizvodnja bila izrazita u Americi i Skandinavskim

⁸ Usp. G. Perico, *La stampa oscena*, u *Aggiornamenti sociali* 6 (1969) str. 411—417; AA. VV., *La pornografia in Italia*, nav. dj., str. 9—38; M. Ranković, nav. dj., str. 195—210; I. Fuček, *Novi dokument o pornografiji*, u *Obnovljeni život* 5 (1989) str. 474—477; G. Lapouge, *Les trois mutations de la pornographie contemporaine*, u *Encyclopedica universalis*, sv. 14, str. 1073—1074.

zemljama, posljednjih godina sve više nadire u sve evropske zemlje pa i u nas. Drugo, sve više raste pornografsko tržište, posebno privatno posredstvom pornokazeta. Treće, tendencija da se fenomen pornografije normalizira u smislu da bude dozvoljena, da se smatra normalnom pojavom, da je zakonodavstvo ne ograničava nego da joj pogoduje. Četvrto, pornografija se koristi najmodernijim tehnikama, posebno na filmu i na televiziji.

e. Kakva je situacija s *pornografijom kod nas*?⁹ Jugoslavija je 1950. godine ratificirala protokol kojim se mijenja i dopunjuje sporazum o suzbijanju predmeta nemoralnih publikacija, potpisan u Parizu u svibnju 1910. godine, te se tako uključila u međunarodno angažiranje na području borbe protiv pornografije. Ipak šezdesetih godina i poslije, zahvaljujući stanovitoj otvorenosti, Jugoslavija je svojim građanima omogućila da u većoj mjeri nego građani drugih socijalističkih zemalja iskuse plodove slobodnijeg izražavanja seksualnosti.

Sedamdesetih godina bilo je više domaćih časopisa koji su sve provokativnijim slikama i tekstovima stupili na pornografsko područje. Za tadašnju pornografiju na ovim prostorima mogli bismo reći da je po svojoj naravi i sadržaju bila još uvijek meka pornografija.

U domaćoj izdavačkoj djelatnosti erotizam i pornografija su prisutni posebno u časopisima kojih je iz dana u dan sve više. Ima se dojam da pornografija na taj način kod nas upravo doživljava svoj boom. Neki časopisi se ograničavaju na meku, dok drugi prikazuju isključivo tvrdu pornografiju, posebno u svojim povremenim specijalnim izdanjima. Domaćim pornografskim časopisima treba pridodati i one uvozne na stranim jezicima namijenjene turistima, ali i domaćoj publici.

Osim erotsko-pornografskih časopisa koji se isključivo ili poglavito bave pitanjima seksualnosti, već godinama u nas možemo pratiti i pojavu pojedinačnih knjiga ili čak i specijaliziranih biblioteka i nizova koji objavljuju isključivo erotska djela. Osim toga, objavljuju se i romani, odnosno pripovijesti erotskoga i pornografskoga karaktera, kao i zbirke narodnih priča i dosjetki o seksu.

Naša su kina zapljusnuta erotskim i pornografskim filmovima. Nema grada i većeg mjesta a da se u njihovim kino-dvoranama ne prikazuje redovito ili barem povremeno neki strani ili domaći erotski film. Posljednjih godina to su odreda filmovi koji sadrže tvrdu pornografiju; prisutni su elementi nasilja, pa čak i devijantnog seksualnog ponašanja. Pornografski se sadržaji sve više šire putem videokazeta, u videoklubovima kao i u privatnim stanovima. K tome samo spomenimo sve češće otvaranje seksy dućana u kojima se mogu nabaviti uvezeni ili domaći pornografski materijali.

⁹ Usp. Lj. Prelić, nav. dj., str. 159—178; *Panjugoslavenski pornografski pokret*, u *Nedjeljna Dalmacija*, 23. travnja 1989, str. 19—20. Ovaj list je donio više osvrti i polemika na ovu temu u zadnjim godinama.

Već se pojavljuju i publikacije namijenjene isključivo homoseksualnim osobama, koje su posebno povezane sa središtem homoseksualnog pokreta u Ljubljani. Sigurno je da se filmovi homoseksualnog sadržaja i najtvrdje pornografije prikazuju u središtima seksualnog i pornografskog podzemlja, organizirano i privatno. U najnovije vrijeme u nas su proradili na nekoliko mjesta i erotsko-pornografski telefoni s ciljem seksualnog zadovoljenja pojedinaca i tim putem.

Na kraju spomenimo i pravnozakonske propise o pornografiji u nas. Član 252. Krivičnog zakona SFRJ vrlo je decidan: »(1) Tko proizvodi, prodaje, raspačava, javno izlaže ili radi prodaje nabavlja ili drži spise, slike ili druge predmete kojima se teško vrijeđa moral, kaznit će se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Predmeti će se iz stavka 1. ovog člana oduzeti«.

3. Pornografske teme i sadržaji

a. Pornografske teme i sadržaji su veoma različiti. Dominiraju oni koje možemo označiti izražajima *naravne seksualnosti*.¹⁰ Ljubavne geste i igre kao što su poljubac, flert, neking i peting čest su predmet pornografije. Označavamo ih kao pornografske onda kada nemaju za cilj istinsko iskazivanje međusobne ljubavi, već se ostvaruju isključivo zbog senzualne i seksualne ugone kojim su popraćeni. Poljubac u pornografiji ima za cilj samo takvo zadovoljenje, sveden je na čisti mehanički čin bez svog specifičnoga sadržaja u normalnome poljupcu između muškarca i žene kojim iskazuju međusobnu ljubav. To osobito dolazi do izražaja kod poljubaca na filmu gdje se ljubav samo glumi.

Golo ljudsko tijelo je vjerojatno najčešća pornografska tema, osobito na filmu i u pornografskim časopisima. Pornografsku golotinju možemo podijeliti u tri tipa: jednostavna ženska ili muška golotinja; orgijska golotinja; brutalna golotinja s elementima nasilja i devijantnog ponašanja. Golo ljudsko tijelo je posebno privlačno za potrošače pornografije zbog uspješnosti slika i to nadasve onih u prvome planu. U pornografskim časopisima i na filmovima redovito poziraju mlade djevojke, a u novije vrijeme i mladići, pa čak i maloljetne osobe. Pornografija se služi i striptizom, najčešće na filmovima, ali i uživo.

Veoma često se prezentiraju i genitalni organi obaju spolova, češće ženski, s ciljem izazivanja seksualne strasti. Zato se pazi da se prikažu u raznim pozama, veličini, izgledu itd. Osim genitalnih organa pornografske teme su također i erogene zone žena i muškaraca, s ciljem da se izazove seksualna strast kod promatrača.

●

¹⁰ Usp. M. Košiček, *Seksološki leksikon*, Zagreb 1962; G. Brunetta, nav. dj., str. 1397—1405; G. Perico, *Problemi che scottano*, nav. dj., str. 21—54; Isti, *Giovani e amore*, nav. dj., str. 115—117; C. Martino, *Pornografia e qualità della vita*, u AA. VV., *Cultura e pornografia*, Roma 1981, str. 41—49; Lj. Prelić, nav. dj., str. 33—38.

Jedna od najčešćih pornografskih tema je spolni čin. Ono što je očigledno kod prikazivanja spolnog odnosa u pornografskim djelima jest hladno, rutinsko obavljanje spolno-glumačkih zadataka od onih koji su iznajmljeni ili ponekad i prisiljeni da to rade, bez ikakve ljubavi, topline, kulture, estetike, etike i humanosti. To je posljedica očigledne činjenice da je autor pornografskog djela svjestan da je njegov zadatak, odnosno da je funkcija pornografskog predmeta samo to da izazove i animira seksualni nagon i požudu.

Uz prevladavajući monogamni spolni odnos pornografske teme su veoma često i promiskuitetni spolni odnosi. Pornografija poznaje i silovanje, posebno ženskih osoba, ali u zadnje vrijeme i muških, osobito mladih i maloljetnih. Na taj se način najuže povezuju pornografija i nasilje, što je jako štetno za osobu na psihoafektivnom planu za njezin zdrav i harmoničan razvoj, ali i za društvo, jer se stvara atmosfera nasilja i mentalitet koji to prihvaća kao nešto što je dopušteno i normalno.

Predmet pornografskih proizvoda nerijetko su i scene samozadovoljavanja, bilo bez ili s nizom seksualnih pomagala, što istovremeno predstavlja i reklamu za te predmete. Oralni seks je gotovo bez izuzetka tema pornografskih djela, što je sasvim u skladu s potcjenjivačkim odnosom prema ženi, jer je upravo ženski partner najčešće stavljen u situaciju da oralnim putem zadovoljava svoga muškog partnera. Oralni seks je neizbježna varijanta predigre, ili čak način potpunoga spolnog zadovoljavanja.

Pornografija poznaje također vulgarnost i besramnost u najrazličitijim oblicima: riječi, ponašanje, izražavanje, odijevanje, poziranje, šale, vicevi, vladanje itd. Vulgarnost i besramnost narušavaju opći osjećaj stida, čednosti, stidljivosti, čistoće, ljubavi.

Pornografija poznaje i nudi i razna sredstva i pomagala za seksualno nadraživanje, bilo za muškarce bilo za žene. Redovito su to umjetni muški i ženski spolni organi od raznog materijala. Osobito je pornografska publicistika u posljednje vrijeme mnogo pridonijela da se ovakvi predmeti mnogo proizvode, nabavljaju, unose izvana, šire i upotrebljavaju.

b. Pornografija za svoje teme sve više uzima i *devijantna spolna ponašanja* i aktivnosti.⁴¹ Upravo seksualne perverzije predstavljaju neiscrпно područje korištenja proizvođača pornografskih sadržaja. Tako, npr., egzibicionizam, tj. pokazivanje spolnih organa drugim osobama čije je sudjelovanje svedeno na ulogu promatrača. U sadržajima pornografskog karaktera zastupljeni su i muškarci i žene. Mogli bismo reći čak i to da sama pornografija predstavlja jedan oblik društvenog egzibicionizma.

⁴¹ Usp. M. Košiček, *Seksološki leksikon*, Zagreb 1962; R. A. Wilcox, *Le perversioni*, Milano 1963; G. Brunetta, nav. dj., str. 1397—1405; R. J. Stoller, *Perversione*, Milano 1978; Lj. Prelić, nav. dj., str. 140—155.

U opticaju je i voajerizam, tj. izazivanje i zadovoljavanje spolnog nagona promatranjem spolne aktivnosti ili nagosti trećih lica. Suvremena pornografska industrija predstavlja ponudu koja izaziva voajerski odnos prema spolnosti. Voajerska komponenta je bitna kod pornografske proizvodnje i potrošnje.

Muška i ženska homoseksualnost veoma su čest predmet pornografskog tržišta, i to sve više u različitim oblicima. Ovakve teme donose uglavnom časopisi i filmovi namjenjeni homoseksualnim osobama, ali ih nalazimo i u onima koji se pretežno bave heteroseksualnim spolnim temama.

I pedofilija postaje sve češća i na sve intenzivniji način sadržaj jednog dijela pornografije. Ona dobiva svoj teži oblik kada je kombinirana sa sadizmom. A upravo ovakve sadržaje u posljednje vrijeme nalazimo u pojedinim pornografskim časopisima i filmovima. Ova pornografska tematika, posebno ako je kombinirana s ostalim seksualnim devijacijama, predstavlja jedan od najopasnijih oblika pornografske proizvodnje.

Mazohizam spada u onu kategoriju seksualnih devijacija koje kao predmet pornografskih djela predstavljaju opasniji društveni vid pornografije, posebno zbog činjenice što mazohizam uključuje nasilje. Mazohizam je također predmet pornografskih djela, literature, filma, stripa.

I sadizam je prisutan u pornografiji u veoma raznolikim oblicima i kao njezin omiljeni sadržaj. Sadizam se u pornografiji ne očituje uvijek na očigledan način. Često se javlja u suptilnim oblicima kao prikazivanje niza manje ili više grubih i ponižavajućih postupaka, čije su žrtve najčešće žene. Postoje i druge nastranosti u sferi spolnoga života koje su više ili manje tema pornografske proizvodnje.

4. Načini i sredstva izražavanja pornografije

Pornografski se sadržaji izražavaju na razne načine.¹² To je u prvom redu crtež i tekst. Antičko doba nam je ostavilo svjedočanstva ljudske zainteresiranosti za izražavanje seksualnosti prije svega u obliku crteža i u proznom tekstu. Slično nalazimo i u kasnijim povijesnim razdobljima, posebno u srednjem vijeku. U naše vrijeme pornografski crtež se zadržao još samo u obliku pornografskog stripa.

Erotsko-pornografske teme velikim dijelom se nalaze na slikama. Obradene fotografskim aparatom pojavljuju se u pornografskim časopisima kao pojedinačne slike seksualnih prizora najprije u crno-bijeloj boji, a zatim u kolor tehnici. Pojedini pornografski časopisi organiziraju čak i natječe za erotsko-pornografske slike koje im upućuju čitaoci. U tim časopisima nalazimo također i pisma u kojima čitaoci traže seksualne

●
¹² Usp. Lj. Prelić, nav. dj., str. 134—138; *Pornografia e violenza nei mezzi di comunicazione*, nav. dj., br. 5; I. Fuček, nav. dj., str. 477.

partnere, prilažući oglasima fotografije svojih nagih tijela, intimnih mjesta i poza. Možemo reći da su ilustrirani pornografski časopisi danas najznačajniji i najbrojniji vidovi fotografske obrade i izražavanja seksualnosti.

Poslije fotografije dolazi film.¹³ Danas je film neusporedivo slobodniji u izražavanju seksualnosti nego nekada. Sve više raste proizvodnja specijaliziranih erotskih i pornografskih filmova koji su bez ikakve umjetničke vrijednosti i ambicije; idu samo za izazivanjem seksualne strasti i za ekonomskim dobitkom. Za ovu vrstu filmova redovito postoje, posebno u većim gradovima, posebne kino dvorane. U pornografskim filmovima vlada jedan neizbježan osnovni zakon, tj. gotovo sve osobe u filmu, a sigurno one koji su nosioci radnje, stupaju u brojne seksualne odnose različite vrste. To se unaprijed zna i tome je sve podređeno. Zbog toga se traganje za novim učincima obavlja na razini tehnike snimanja, scenografije, atraktivnosti položaja u kojima se obavlja spolna aktivnost, a u novije vrijeme i u sferi svih poznatih oblika seksualne patologije. Film omogućuje pornografskoj proizvodnji nove mogućnosti i oblike doživljavanja sa strane potrošača, jer se ne radi samo o slici kao na fotografiji, već su osobe u pokretu i seksualnoj aktivnosti, što još uzbudljivije djeluje na gledaoce. K tome, film se može presnimati na video kazete i gledati privatno i na taj se način pornografija bezgranično širi. Filmska proizvodnja pornografije, i one tvrde, prisutna je i prikazuje se i u našim kinima. I televizijski ekrani emitiraju erotsko-pornografske filmove, posebno u kasnim noćnim satima.

Ekspanzija video tehnike, uključujući i bogatstvo ponude tehnički savršeno snimljenih filmova na video kazetama, predstavlja pravu pornografsku revoluciju u naše vrijeme. U svijetu video kazeta uz meku pornografiju sve više i sve češće se afirmira i ona tvrda. Video kazete omogućuju da potrošač kupuje i presnimava pornografske sadržaje po vlastitoj želji.

Literatura je odavno omiljeno polje rada pornografski nastrojenih autora, makar ona u suvremenoj kulturi video-televizijskog i auditivnog medijskog karaktera ipak donekle gubi onaj značaj koji je imala u ranijim povijesnim razdobljima. Pornografski film, posebno ako je prikazan na televiziji, vidjet će milijuni ljudi, dok će literarno pornografsko djelo biti dostupno tek manjem dijelu televizijskog auditorija.

Ni suvremene kazališne predstave nisu posve oslobođene erotsko-pornografskog naboja, a njihov ekstremni vid su tkz. predstave uživo, opscene predstave u četvrtima »crvenih fenjera«, u kojima gledaoci uživaju prateći seksualne orgije koje se odvijaju pred njima na pozornici. Striptiz je svojstven način izražavanja pornografskog na pozornici.

¹³ Usp. M. Ranković, *Seksualnost na filmu i pornografija*, Beograd 1982; AA. VV., *La pornografia in Italia*, nav. dj., str. 34—38.

Pornografija se izražava također i riječima, u govoru i razgovoru.¹⁴ Vulgarni i besramni razgovori, bilo da osoba govori ili sluša, negativno utječu na osobu kao i slika, izazivaju spolni nagon, osobito negativno utječu na mlade i alteriraju njihov odnos prema višim vrednotama, idealima, ljubavi, darivanju, zalaganju itd. Treba ipak znati da svaki govor o seksualnosti nije nemoralan i pornografski, nego samo onaj koji je vulgaran i ima za cilj besramnost i izazivanje strasti. Seksualno intonirane i dvoznačne šale i humor zadiru također u pornografsko područje. Njima se narušava stidljivost, čednost i ljubav. Jasno je da mnogo ovisi o ambijentu i osobama koliko će i kako to na njih negativno djelovati.

Sredstva kojima se neposredno širi pornografija među ostalim su sljedeća:¹⁵ knjige, časopisi, novine, stripovi, kina, kazalište, televizija, radio, kazetofoni, zidne novine, reklame, diskoteke i druga. U novije vrijeme među ta sredstva se ubrajaju i tzv. new media, tj. kućno video snimanje i presnimavanje pornografskih filmova na video kazete, video ploče, pay-tv, kabelska televizija, telefon, kompjutor itd.

Kiosk je neposredno sredstvo pomoću kojega potrošač najlakše i najčešće dolazi do pornografskih sadržaja. Tu se redovito mogu naći pornografski sadržaji raznih vrsta, posebno časopisi, romani, stripovi, novine. Uz kioske u zadnje vrijeme pornografski sadržaji i predmeti se mogu naći i nabaviti u sexy-dućanima u kojima se može kupiti sve što pornografska industrija plasira na tržište.

5. Potrošači pornografije

Pornografiju konzumiraju mnoge osobe, posebno mlade, osamljene i psihički-seksualno nezdrave i nezrele osobe.¹⁶ Pornografija je učinila da je u naše vrijeme nastala i živi generacija ljudi koje možemo nazvati *voyers*, koji neprestano, morbozno, bolesno i nezrelo konzumiraju pornografiju. Konzumiraju je mladi, odrasli, stari, muškarci i žene, svih dobi, osobito između 10. i 60. godine. Osobe koje su u seksualnom i psihološkom pogledu introvertirane, povučene, sklone osamljenosti,

¹⁴ Usp. G. Perico, *Giovani e amore*, nav. dj., str. 123—125.

¹⁵ Usp. B. Caporale, *Lo sviluppo attuale della pornografia in Italia*, u AA. VV., *Via libera alla pornografia?*, Firenze 1970, str. 49—68; G. Perico, *Problemi che scottano*, nav. dj., str. 22; G. Zuanazzi, *Sessualità, stampa e spettacolo*, u AA. VV., *Mass media e pornografia*, Bergamo 1988, str. 111—134.

¹⁶ Usp. N. Fabretti, *Pornografia sesso educazione*, u *Studi Cattolici* 83 (1968) str. 101—104; K. Hörmann, nav. dj., 1297; M. J. Goldstein — H. S. Kant — J. J. Hartman, nav. dj., str. 61—95 i 189—209; G. Perico, *Problemi che scottano*, nav. dj., str. 22; G. P. Meucci, *I giovani e la pornografia: si lotta educando*, u nav. dj., *Cultura e pornografia*, str. 61—66; Lj. Prelić, nav. dj., str. 188—196; A. M. Baggio, *La strada di eros*, Roma 1988, str. 31—37; P. G. Liverani, *L'incidenza sociale ed economica del permissivismo morale*, u nav. dj., *Mass media e pornografia*, str. 143—146.

češći su ili skoro redoviti potrošači pornografskih sadržaja. Takve osobe nisu u stanju svoju seksualnost harmonično i zadovoljno živjeti sa svojim partnerom pa to čine u samoći korištenjem pornografije uz obilatu upotrebu mašte. Isto to čine seksualno nenormalne i devijantne osobe.

Pornografiju u velikoj mjeri konzumiraju i osobe koje osjećaju i žive određene frustracije u spolnom životu. To na poseban način zastupaju psihoanalitičke teorije. Značajno je na primjer da je pornografija najtraženija među veoma mladim osobama kad zbog mladosti, neiskustva i straha, nije lako naći spolnog partnera niti ostvariti spolni kontakt. U biti, pornografija je najmanje potrebna seksualno sigurnim, samosvjesnim i tjelesno i psihički zdravim osobama, koje su sposobne i za ostvarenje nužnih društvenih kontakata putem kojih se dolazi i do seksualnog partnera i do spolnih odnosa.

Razna istraživanja o pornografiji pokazuju da pornografske sadržaje konzumiraju uglavnom normalne i psihički zdrave osobe. Potrošači pornografije su ponajčešće osobe koje žive u urbanoj sredini, koje su pismene, nerijetko visokoškolvane i intelektualci. Među potrošačima pornografije uvelike prevladavaju muškarci. Razlog za to nije toliko u samom spolu koliko u društvenim faktorima i u određenim povijesnim i društvenim okolnostima. Svijet je na neki način pravljen po mjeri muškaraca. Dominantan položaj muškarca u društvu, na poslu, u obitelji zacijelo ima odraza i na području pornografije. Korisnik pornografije je muškarac, proizvođač pornografije je muškarac, trgovac pornografijom je muškarac — barem redovito. Ipak treba napomenuti da se u zadnje vrijeme pojavljuje i pornografija za žene koja se dobroano konzumira.

6. Uzroci pornografije

Uzroci pornografije su različiti.¹⁷ Jedan od glavnih uzroka pornografske proizvodnje i njezina konzumiranja je seksualno, psihički i društveno nezrela osoba. Za pornografijom redovito ne posežu zrele osobe. Osobe koje su povučene i koje ne uspijevaju uspostaviti normalan i zdrav odnos prema drugim osobama najčešće posežu za pornografijom. Da nema osoba koje konzumiraju pornografiju, ne bi bilo ni pornografije. Proizvođači pornografije i te kako računaju s ovim faktorom.

¹⁷ Usp. G. Perico, *La stampa oscena*, nav. dj., str. 428—429; Isti, *Giovani e amore*, nav. dj., str. 122—123; C. Sorgi, *Cultura e pornografia*, u AA. VV., *Cultura e pornografia*, Roma 1981, str. 24—26; C. Mondatore, *Appunti sulla pornografia tra pubblico e privato*, ondje, str. 121—124; A. Greco, *Radici ideologiche e dimensione politica della pornografia*, ondje, str. 51—60; Lj. Prelić, nav. dj., str. 196—214; *Pornografia e violenza nei mezzi della comunicazione*, br. 19—20.

Pornografija je često predmet sredstava masovnog komuniciranja, što snažno utječe prije svega na mlade. Mladi rado gledaju filmove i prate emisije koje tretiraju razne erotske prizore. Odatle i glavni prigovori o štetnosti pornografije za ispravan odgoj mladih i za njihov zdrav i harmoničan psihoseksualni razvoj. Osim spomenutih neposrednih negativnih učinaka pornografije iz sredstava masovnog komuniciranja na njezine potrošače postoji i drugi, trajniji i možda značajniji utjecaj. To je negativan utjecaj na sustav vrijednosti, na moral, na odnos prema spolnosti, ljubavi, ženi. Nudeći neposredno seksualno uživanje bez razmišljanja i odgovornosti, pornografija neprimjetno uči uživanju uz otuđenje i depersonalizaciju. Pornografija se nizom svojih normalnih mana kao što su nasilje, inferiornost žene, egoizam, nedostatak ljubavi, depersonalizacija itd., ostavlja na psihi osobe poticaje za takvo postupanje na području seksualnosti koje će imati upravo spomenuta pornografska obilježja.

Među glavnim uzrocima pornografije i njezina širenja svakako je propagiranje popustljivog morala koji se temelji na nezasitnom traženju individualnog zadovoljstva. K tome treba nadodati veliku moralnu prazninu koja čini da se sjetilni užici shvaćaju i žive kao jedina sreća koju ljudi mogu postići. Liberalizacija spolnog morala teži k apsolutnoj spolnoj slobodi, ako ne u stvarnosti, onda barem u prikazivanju. Mnogi seksualnost shvaćaju i žive kao potrošnu robu, ona je nešto čime osoba slobodno raspolaže bez ikakvih ograničenja. Hedonizam i užitak bez granica kao da je postala nova moralna norma.

Jedan od uzroka naglog širenja pornografije posljednjih desetljeća i godina svakako je i idejne naravi. Radi se o idejama koje su W. Reich i H. Marcuse proširili u suvremenoj kulturi, odnosno o seksualnoj revoluciji. Oni u svojim djelima idu protiv tradicionalnog evropskog i kršćanskog morala gledajući u njemu zlo koje treba uništiti. Seksualnost treba osloboditi, dati joj zamaha u svim oblicima. Čovjek treba zadovoljiti sve svoje libidinozne potrebe. Ovakva ideologija i kulturni pogled zajedno s konsumizmom koji se širi šezdesetih godina zajedno s naglim razvojem masovnih medija, zacijelo je jedan od uzroka pornografske ekspanzije u naše vrijeme.

U svemu tome veliku ulogu imaju i ekonomski motivi. Ništa se u industriji zabave tako ne isplati kao zarađivanje na ljudskim nagonima, jer je sigurno da izvor i uzrok takve zarade neće nikada potpuno prestat. Dobici od industrije posrednog seksa bili su uvijek i jesu visoki i postojani. Iskorištava se ljudska slabost s ciljem da se što više zaradi.

Ekspanziji pornografije uvelike je doprinijela industrijska proizvodnja pornografskih predmeta. Od svih utjecaja koji su povezani s industrijalizacijom na širenje pornografije najveći ima urbanizacija. U urbanim sredinama ljudsku komunikaciju i kontakte karakteriziraju otuđenost i površnost umjesto dubljih osobnih odnosa i komunikacije. Nije stoga slučajno da je fenomen pornografije gotovo isključivo vezan za urbani prostor, dok je posve beznačajan za selo. Međuljudski odnosi u gradu obojeni su neosobnošću, a to je upravo i osnovna odlika pornografije.

Pornografija je jedan od vidova otuđenja ili, bolje, posljedica otuđenja. Industrijalizacija i urbanizacija u mnogome utječu na otuđenje suvremenih ljudi koje je na području spolnosti stvorilo prikladne uvjete za razvoj i širenje pornografije kao idealne tvorevine društva otuđenja, jer sadrži upravo njegove osnovne značajke, tj. dehumanizaciju, egoizam, opredmećenje i depersonalizaciju.

Uzrokom pornografije i njezina širenja je i nedostatak potrebnih i prikladnih zakona na tome području kao i njihovo neadekvatno i nedosljedno izvršavanje tamo gdje već postoje. Zakoni trebaju štititi opće dobro, na ovome planu posebno moralno dobro. Nažalost, moramo konstatirati da tamo gdje postoji zakonodavstvo koje regulira pornografsku djelatnost postaje sve liberalnije, odnosno sve se manje ili neadekvatno ili nikako ne sprovodi u djelo.

ACCES PHENOMENOLOGIQUE A LA PORNOGRAPHIE

Résumé

L'auteur expose l'histoire et l'escalation de la pornographie à cette époque dans une mesure énorme. Il constate que c'est un phénomène complexe, mais qu'il est plutôt le produit de la civilisation moderne, commercialisé et artificiellement imposé à la société de consommation, qu'une chose normale. Dans cette étude il décrit des faits et promet qu'il va en donner le jugement morale dans la suite de l'étude.